

FUNKCJA TURYSTYCZNO-REKREACYJNA WSI

Eleonora Gonda-Soroczyńska

Uniwersytet Przyrodniczy we Wrocławiu

Streszczenie. Na przykładzie kilku dolnośląskich wsi omówiono możliwość rozwoju w nich funkcji turystyczno-rekreacyjnej, wykorzystując elementy dziedzictwa kulturowego, warunki naturalne, krajobrazowe. Przedstawione wsie mają szansę w niedługim czasie zmienić swoje oblicze, zostać „odkryte” przez ludzi poszukujących sposobów na życie poprzez m.in. rozwój turystyki na wsi, poznane przez osoby szukające miejsc wypoczynku wśród wiejskich krajobrazów i zabytków. Na obecny stan obiektów na wsi, powstawanie nowych inwestycji i ochronę istniejących, często cennych zabytków architektonicznych wpływ ma w dużej mierze sytuacja gospodarcza, zaangażowanie mieszkańców, władz lokalnych, prawidłowa polityka przestrzenna. Liczne przykłady świadczą o tym, iż umiejętność wykorzystania walorów naturalnych, elementów dziedzictwa kulturowego w połączeniu z dobrą organizacją daje możliwości rozwoju m.in. funkcji turystyczno-rekreacyjnej, a zarazem całej wsi. Zwiększenie ruchu turystycznego na wsi spowoduje powstawanie nowej bazy noclegowej, gastronomicznej, handlowej. Wymusi niejako poprawę warunków higieniczno-zdrowotnych osiedli wiejskich, podnosząc ich estetykę i uzupełniając infrastrukturę.

Słowa kluczowe: wieś, turystyka wiejska, wiejskie dziedzictwo kulturowe, odnowa wsi

WSTĘP

Wiele jest aspektów kształtowania obszarów nieurbanizowanych. Wsie dolnośląskie, podobnie jak i w innych regionach Polski, poszukują nowych kierunków dla swego przyszłego rozwoju. Zwłaszcza na niektóre wsie warto zwrócić uwagę, zainteresować się ich historią, ciekawym niejednokrotnie pod względem krajobrazowym położeniem, czystym środowiskiem, aktualnym stanem zabudowy, wymagającym niejednokrotnie natychmiastowej rewaloryzacji. A może należałoby tym wsiom, a zwłaszcza gminom podpowiedzieć ciekawe i jednocześnie realne rozwiązania, w tym te, które zakwalifikować można do turystyki wiejskiej.

Głównym celem opracowania jest pokazanie na przykładzie kilku dolnośląskich wsi: Jordanowa Śląskiego, Ślęzy, Piotrówka, Karolina, Świątników, Będkowic, Stradomii Wierzchniej, występujących w nich niewykorzystanych możliwości w kierunku rozwoju turystyki i rekreacji [Gołębski 2002]. Dziedzictwo kulturowe tam występujące pozwoliłoby turystom na lepsze poznanie polskiej wsi swych przodków.

Turystyka, rekreacja wiejska może m.in. dostarczyć metod i środków dla ochrony lokalnego dziedzictwa kulturowego, często zapomnianego, zaniedbanego, niekiedy w szczątkowej formie. Może stać się również ważnym elementem rozwoju wsi, zwłaszcza tam, gdzie porzucono rolnictwo, gdzie nie znaleziono innych form i sposobów na życie, gdzie znaczna część młodych ludzi wyemigrowała do miasta. To dzięki rozwojowi turystyki mogą powstać nowe miejsca pracy i źródła dochodu dla mieszkańców.

W cennych historycznie dolnośląskich wiejskich obiektach dziedzictwa kulturowego (założeniach dworskich, pałacowych, folwarcznych) mogłyby funkcjonować ważne instytucje i organizacje. Wśród nich można wymienić: muzeum wsi, centrum muzyki, terenowy ośrodek edukacji przyrodniczej, centrum fotografii, centrum edukacyjne wraz ze szkołą ginących zawodów, takich jak: zdun, młynarz, snycerz, kowal, bednarz, garncarz, szkołą z nauką wyplatania z wikliny, warsztatami kroju, szycia i haftu, szkołą rzeźby i malarstwa. Niezwykle ważne jest to, by świadomość takową posiadali nie tylko mieszkańcy danej wsi, ale również miejscowe władze, radni, przedsiębiorcy.

METODA BADAŃ

Badania przeprowadzono na podstawie inwentaryzacji bezpośredniej i pośredniej. Bezpośrednia polegała na pracach w terenie, podczas których wykonano inwentaryzacje urbanistyczne, budowlane oraz zdjęcia i szkice. Zwrócono baczna uwagę na możliwości adaptacyjne poszczególnych obiektów pod nowe funkcje, zwłaszcza związane z turystyką i rekreacją. Inwentaryzacja pośrednia obejmowała zebranie informacji o historii powstania poszczególnych miejscowości. W tej części badań oparto się na materiałach źródłowych z poszczególnych gmin i wywiadach prowadzonych wśród mieszkańców.

Do badań wybrano siedem dolnośląskich wsi położonych w czterech różnych gminach, tj.: Świątniki, Karolin, Piotrówek, Jordanów Śląski – w gminie Jordanów Śląski, Ślęzę w gminie Kobierzyce, Będkowice w gminie Sobótka i Stradomię Wierzchnią w gminie Syców. Większość wybranych miejscowości zlokalizowana jest na Przedgórzu Sudeckim, pozostałe na Nizinie Śląskiej. Taki dobór materiału badawczego miał na celu przeanalizowanie możliwości, metod, sposobów rozwoju funkcji turystyczno-rekreacyjnej wsi, bez względu na ich położenie (przedgórze czy niziny), wsi najczęściej mało znanych, nawet mieszkańcom województwa dolnośląskiego, nie mówiąc o ludności innych województw. W omawianych wsiach zwrócono szczególną uwagę na występujące w nich dziedzictwo kulturowe. Zgromadzone informacje potwierdzone zostały dokumentacją fotograficzną.

W badaniach dokonano również porównania możliwości rozwoju wiejskiej turystyki w Polsce do tej, która rozwinęła się już wcześniej w starych krajach Unii Europejskiej.

ZALETY TURYSTYKI WIEJSKIEJ

Turystyka wiejska w Unii Europejskiej wspierana jest przez władze lokalne i państwowe [Górný 2002]. Na rynku turystycznym zdobyła już ona ważną pozycję. Jej udział w turystyce szeroko pojmowanej stanowi 10–20% [Gaworecki 2003]. Turystyka wiejska stwarza możliwość wypoczynku w środowisku czystszy m od miejskiego, różniącym się zasadniczo od środowiska pracy i codziennego życia, w środowisku ogarniętym spokojem, niewielkim ruchem komunikacyjnym. Tworzy okazję do bezpośredniego kontaktu ze zdrowym środowiskiem przyrodniczym, zdrową żywnością. Pozwala również na łączność z życiem wiejskim, pracami typowo rolniczymi, zwierzętami wiejskimi. Umożliwia poznanie folkloru wsi i rzemiosła ludowego. Daje okazję do poznania dóbr kultury w formie obiektów pojedynczych lub zespołów, parków narodowych, krajobrazowych i rezerwatów przyrody (znajdujących się dotychczas niekiedy na marginesie zainteresowań, bardzo zaniedbanych, niekiedy w ruinie lub formie szczątkowej) oraz możliwość poznania wiejskich dóbr kultury współczesnej.

Czas wolny na wsi spędzany jest w różny sposób. Oprócz wycieczek pieszych, rowerowych, wędkowania, grzybobrania, jazdy konnej, zbierania jagód, na wsi w odrestaurowanych obiektach organizować można by: pokazy związane z rolnictwem, pracą rolnika, pracą maszyn rolniczych (dawnych i współczesnych), pokazy usług gastronomicznych powiązanych na przykład z tradycyjną kuchnią, z regionalnymi specjalnościami kulinarnymi, z degustacją miejscowych produktów żywnościowych (tradycyjne wypieki chleba, przetwory mleczne, owocowe, warzywne, wina, piwa). Ciekawym elementem wypoczynku na wsi mógłby być udział w obyczajach świątecznych, dożynkach, uroczystościach religijnych, festiwalach wiejskich, festynach, imprezach kulturalno-rozrywkowych, targach, jarmarkach, odpustach, konkursach na najładniejszy dom, ogród, zagrodę, konkursach hafciarskich, malarskich itp.

Turystyka wiejska w aspekcie ekonomiczno-społecznym wpłynąć może na: aktywizację miejscowego rynku pracy; dodatkowe dochody dla rolników, a jednocześnie dla budżetów lokalnych; zadysonowanie nadwyżek produkcji rolnej; wzrost poziomu kulturalnego mieszkańców wsi; rozbudowę i modernizację zasobów mieszkaniowych mieszkańców wsi. Stymulować może rozwój gospodarstw rolnych świadczących usługi turystyczne (gospodarstw agroturystycznych), rozwój miejscowej infrastruktury technicznej i społecznej. Turystyka wpłynąć może na ochronę walorów turystycznych, zabytkowych, kulturowych. Warto zapewne dostrzec wartości materialne i niematerialne wsi, płynące z nich korzyści, tak by przyszłe pokolenia zaaprobowały swoje „małe ojczyzny”.

Cele ekologiczne obejmują eliminowanie negatywnych oddziaływań przemysłu i powiększanie terenów zieleni [Zaręba 2000, Figurska 2004]. Przykładem może być odnowa parków i terenów zieleni, zabudowa pustych przestrzeni, tworzenie placów zabaw dla dzieci. Cele przestrzenne prowadzą do kształtowania nowego ładu przestrzennego wsi. Podporządkowanie „starej tkanki urbanistycznej”, wprowadzanie nowych elementów architektonicznych jest także sposobem promocji wizerunku wsi. Przykładem może być adaptacja zabudowy zabytkowej na cele turystyczno-rekreacyjne oraz budowa nowej bazy turystycznej w nawiązaniu do istniejącej zabudowy.

CHARAKTERYSTYKA OBIEKTÓW I ZAŁOŻEŃ BADAWCZYCH

Elementy dziedzictwa kulturowego we wsi Jordanów Śląski

Funkcja turystyczno-rekreacyjna wsi, jako jednostki osadniczej, oznacza jej dominację nad innymi funkcjami. Istotnie wpływa na charakter wsi i rodzaj wykonywanej pracy przez jej mieszkańców [Kornak i Rapacz 2001]. Jeszcze do niedawna dominującą funkcją wsi była funkcja rolnicza, a stricte produkcji rolniczej. W wielu wsiach polskich podupadła ona znacząco, niekiedy zaniknęła w ogóle. Starsi mieszkańcy wsi nie są w stanie podołać trudom ciężkiej pracy na roli, młodzi ich następcy nie chcą pracować i żyć na wsi. Wiele polskich wsi znalazło się w takiej sytuacji. Ratunkiem dla nich, a także szansą może być rozwój turystyki i rekreacji, zwłaszcza tam, gdzie sprzyjają warunki, walory krajobrazowe, lokalizacyjne. Wśród nich znajdują się niektóre wsie dolnośląskie [Czerwiński 1999]. Nie bez znaczenia jest dziedzictwo kulturowe oraz dobra kultury współczesnej znajdujące się na wsi, które należałoby umiejętnie zadysponować.

Ciekawym przykładem wsi pod kątem rozwoju funkcji turystyczno-rekreacyjnej jest Jordanów Śląski, oddalony od Wrocławia o 30 km. Z badań archeologicznych wynika, iż jej teren zasiedlony był już w neolicie. Świadczą o tym fakcie wydobyte kamienne narzędzia z nefrytu. Pierwsza wzmianka historyczna pochodzi z 1335 roku. Wówczas wieś nazywała się Jordansmühl (młyn Jordana) i była zasiedlona przez Niemców. Przez wiele wieków Jordanów uważany był za jedną z największych wsi na ziemi niemczańskiej. Stanowił centrum handlowe dla okolicznych miejscowości. Poza jego granicami znany był jako miejsce znalezienia osady z epoki kamienia (5000–2000 lat przed Chrystusem) i z ceramiki sznurkowej (taśmowej) wyrabianej przez ówczesnych mieszkańców. Znalaziono w Jordanowie jedyną w swoim rodzaju sznurkowo-ceramiczną glinianą rzeźbę zwierzęcej figurki „Jordansmühler Widders” (jordanowski baran).

Nazwa i typ wsi (wieś z pastwiskami i ulicami) wskazują na to, iż powstała ona w XIII wieku podczas kolonizacji. Piastowie zwoływali wówczas kolonistów (chłopów, rzemieślników, kupców i górników), głównie z Saksonii, Frankonii, z obszarów Renu, Menu oraz z Hesji. W 1917 roku gospodarka wsi opierała się na hodowli bydła mlecznego i trzody chlewnej oraz uprawie buraków cukrowych i ziemniaków. W 1939 roku Jordanów (Jordansmühl) należał do okręgu Reichenbach (Dzierżoniów) i liczył 1280 mieszkańców. W okresie II wojny światowej przez Jordanów Śląski przechodził zewnętrzny pas obrony Wrocławia. Okres powojenny cechuje proces asymilacji polskiej ludności napływowej zwłaszcza z Wileńszczyzny, Lwowa, Wołynia. Jako, że jest to teren etnicznie zróżnicowany, pojawiło się na nim wykształcenie odrębnych cech kulturowych. We wsi znajdują się 33 obiekty podlegające ochronie konserwatorskiej. Przez miejscowość przepływa rzeka Śleza, dzięki której na północnych krańcach utworzono sztuczny zbiornik. W niedługim czasie planowana jest przy nim budowa ośrodka rekreacyjno-wypoczynkowego.

We wsi znajdują się m.in. takie zabytki, jak: kościół parafialny pw. św. Stanisława Biskupa pochodzący z XV wieku (przebudowany na przełomie XIX i XX wieku), była stacja kolejowa z 1928 roku, magazynek dróżnika, wieża ciśnień. Obiekty w sąsiedztwie stacji wcześniej pełniły funkcję transportową. „Cumowały” w nich parowozy (przez pra-

wie 150 lat). Duże zapotrzebowanie parowozów na wodę wymuszało rozmieszczanie na szlakach komunikacji torowej urządzeń umożliwiających pobieranie wody. W Jordanowie wieża ciśnień już nie pełni swojej funkcji. Zlikwidowano punkty czerpania wody, bo zlikwidowano stację kolejową. Sam budynek stacji ocalał. Obecnie pełni funkcję mieszkalną, a w części budynku swoją siedzibę ma lekarz rodzinny.

Na uwagę zasługuje także tzw. zespół fabryczki przy ulicy Kolejowej 13, z XIX–XX wieku. W jego skład wchodzi: budynek mieszkalny, budynek gospodarczy – hala, budynek pomocniczy, stróżówka. Wcześniej kompleks ten pełnił funkcje magazynów dla towarów przewożonych koleją. Aktualnie użytkowany jest budynek mieszkalny, w dość dobrym stanie technicznym. Reszta zabudowy kwalifikuje się do kapitalnego remontu lub rozbiórki.

Innym ważnym zabytkiem jest kompleks mleczarni przy ulicy Wrocławskiej 54, z 1910 roku. W jego skład wchodzi: budynek biurowy, topialnia, serownia. Z każdego miejsca wsi widoczny jest wysoki komin mleczarni, stanowiący dominantę ruralistyczną (rys. 1). Obiekty mleczarni są w złym stanie technicznym. Kiedyś mleczarnia obsługiwała nie tylko najbliższą okolicę, ale również świadczyła swoje usługi dla odległych miejscowości. Obecnie obiekt należy do Okręgowej Spółdzielni Mleczarskiej w Strzeżynie Oddział Produkcyjny w Jordanowie Śląskim. Kolejnym obiektem, na który warto zwrócić uwagę, jest nietypowa willa z 1924 roku, obecnie Urząd Gminy Jordanów Śląski przy ulicy Wrocławskiej 55. Budynek po kapitalnym remoncie stanowi „wizytówkę” miejscowości. Wcześniej pełnił funkcję mieszkalną. Przy ulicy Wrocławskiej znajdują się liczne domy mieszkalne z budynkami gospodarczymi, stodołami, oborami z początku XX wieku. Interesujące są nietypowe wille przy ulicy Pocztovej, oficyna przy ulicy Wrocławskiej 39 z początku XX wieku. Budynek będący elementem zabudowy pałacowo-folwarcznej zamieszkiwany był przez służbę, obecnie pełni funkcję mieszkalną-wielorodzinną. Jest w dobrym stanie technicznym. Odnowiono w nim elewację zewnętrzną wymieniono pokrycie dachowe. Pałac został wyburzony.



Rys. 1. Zabytkowy kompleks mleczarni w Jordanowie Śląskim z wysokim kominem stanowiącym dominantę ruralistyczną (fot. autorki)

Fig. 1. Monumental complex of creamery at Jordanów Śląski with high chimney constituting the rural dominant (photo of author)



Rys. 2. Nietypowa zabytkowa willa w Jordanowie Śląskim z ciekawym architektonicznie zwieńczeniem, dachem uskokowym i innymi detalami architektonicznymi (fot. autorki)

Fig. 2. Nontypical monumental residence house at Jordanów Śląski with architectonical interesting finial, offset roofing and other architectonic details (photo of author)

Z uwagi na liczne, ciekawe obiekty zabytkowe alternatywą dla wsi mógłby być rozwój turystyki. Dzięki niej możliwe byłoby profesjonalne pokazanie ich turystom, na przykład poprzez utworzenie tzw. ścieżki edukacyjnej, eksponującej najciekawsze obiekty dziedzictwa kulturowego (mleczarnia, stacja kolejowa, urząd gminy, nietypowe wille).

Centrum hotelowo-konferencyjne we wsi Ślęza

Wymownym przykładem wsi dolnośląskiej, która całkowicie zatraciła swoją dotychczasową funkcję rolniczą, może być mała (licząca 330 mieszkańców) podwrocławska wieś Ślęza, w gminie Kobierzyce. W pierwszych wzmiankach historycznych [Miniewicz i in. 2006] z 1155 roku wieś Ślęza wymieniana jest jako Lau (późniejsze nazwy Laa, Lohe). Po II wojnie światowej przez krótki okres nazwa miejscowości była odmienna od obecnej, tj. Ławy (od staropolskiego słowa ława – kładka przez wodę), bowiem wieś położona jest w miejscu, gdzie rzeka Ślęza dzieli się na kilka ramion, tworząc ostrowy, mielizny, ławice. Znany był szlak handlowy Wrocław – Kłodzko – Praga i Brno – południe Europy, który wychodził z Wrocławia przez Bramę Świdnicką. Na południu skierowano go przez komorę celną w Ślęzie. W komorze celnej pobierano opłaty od podróżnych na rzecz księcia. Dochody z komór celnych stanowiły istotną pozycję w książęcym skarbcu. Służyły jako zabezpieczenia finansowe podczas sprzedaży, zastawu, nadań. Jeszcze przed 1238 rokiem Henryk Brodaty nadał wójtowi wrocławskiemu Henrykowi prawo pobierania cła z komory w Ślęzie. W latach 1241–1248 zrezygnowano z pobierania tegoż cła.

Już od wczesnego średniowiecza tereny wsi Ślęza, jako zlokalizowane w strefie najbardziej urodzajnych gleb Dolnego Śląska, pełniły funkcję najbliższego zaplecza rolniczego grodu, a potem podgrodzia Wrocławia. Jak potwierdzają różne wzmianki historyczne, od XII do XIII wieku miejscowość należała do możnowładców wrocławskich, zarówno świeckich, jak i kościelnych. Walory rolnicze terenu, czyli duża urodzajność gleb połączona z nieznacznie pofałdowaną powierzchnią doceniły już pierwsze plemio-

na rolnicze około 6500 lat temu. Od tego czasu aż do współczesności tereny nie tylko wsi Ślęza, ale i całej gminy Kobierzyce stanowią ważne centrum rolnicze na Śląsku. Na rozwój tych obszarów i powstanie wsi w sieci osadniczej niewątpliwie wpływ miało ich położenie pomiędzy Wrocławiem – stolicą regionu, a Ślężą – świętą górą Słowian.

Utworzenie biskupstwa we Wrocławiu w 1000 roku i szybki jego rozwój, rosnąca potęga miasta, jako siedziby władz kościelnych oraz świeckich, sprawiły, że więzi z południowymi terenami były coraz silniejsze. Zarówno biskup, jak i klasztory wrocławskie, tworzyły na tych obszarach swoje posiadłości i stale je powiększały. Wieś Ślęza jest jedną z najstarszych osad na terenie gminy. Jej założenie notowane jest na 1155 rok. Obszary należące obecnie do gminy Kobierzyce wielokrotnie przechodziły we władanie królów i książąt. Burzliwy okres wojen religijnych po powstaniu luteranizmu (wojna trzydziestoletnia 1618–1838) zakończył się tragicznie. Wszystkie osady, w tym Ślęza, zostały zdewastowane. Kolejne konflikty, w tym wojna siedmioletnia i wojny napoleońskie, spowodowały dalsze zniszczenia.

W środkowej części wsi znajduje się założenie dworskie. Prawdopodobnie początkowo była tu wieża mieszkalna, pochodząca z XIV–XV wieku. W XVI wieku podwyższono ją o jedną kondygnację, a szczyt zwieńczono attyką (rys. 3). Na pierwszym piętrze znajdowała się świetlica z kominkiem, na wyższych kondygnacjach sypialnie. W XIX wieku dobudowano ostatnie piętro.



Rys. 3. XVII-wieczny pałac w dawnym zespole dworskim we wsi Ślęza, aktualnie adaptowany na centrum hotelowo-konferencyjne (fot. autorki)

Fig. 3. Palace of XVII-Century in manorial complex at Ślęza village, at present in adaptation for hotel-conference center (photo of author)

Jednym z pierwszych właścicieli Ślęzy był wójt wrocławski, Henryk. Później mieszczenie wrocławscy, rycerze, książęta wrocławscy i legnicy, Bolesław III i Henryk IV, książę G. Kupferberg. Od początku XVIII wieku tereny wsi należały do rodziny von Königsdorf. W 1870 roku majątek kupił kupiec z Kolonii, Carl von Rath. Folwark w Ślęzie w swej długiej historii przechodził z rąk jednych właścicieli do drugich, był dziedziczny, oddawany w zastaw, sprzedawany, dzierżawiony. Na początku XX wieku majątek stał się własnością cukrowniczej spółki handlowej. Od 1945 roku funkcjonował

tu zakład karny. Jego pensjonariusze do 1972 roku pracowali w tutejszym gospodarstwie rolnym. Obecnie jest własnością prywatną.

Oprócz funkcji mieszkaniowej Śleza mogłaby pełnić, i zapewne już w niedługim czasie pełnić będzie, funkcję turystyczno-wypoczynkową, chociażby z uwagi na bliskość Wrocławia (9 km do centrum) oraz zachowane dziedzictwo kulturowe (dawny dwór, zespół folwarczny, oficyna z drugiej połowy XVIII wieku, park pałacowy z pierwszej połowy XVII wieku i pierwszej połowy XIX wieku). Cały zespół jest w trakcie rewitalizacji i rewaloryzacji. Zaadaptowany zostanie na centrum hotelowo-konferencyjne (rys. 4).



Rys. 4. Wieża mieszkalna w zespole folwarczny z XIV–XV wieku w trakcie rewaloryzacji i zmiany funkcji na cele turystyczne (fot. autorki)

Rys. 4. Habitable tower in grange complex of XIV–XV century in the course of revalorization and function modification for touristic purpose (photo of author)

Klasycyistyczny pałac Piotrówka

Innym ciekawym przykładem wsi, która mogłaby wykorzystać swoje walory w kierunku rozwoju turystyki i rekreacji, jest Piotrówek w gminie Jordanów Śląski. Otoczenie jego stanowią wzgórza, łąki i pola. Na uwagę zasługuje folwarczno-pałacowy zespół z XIX–XX wieku. W skład zespołu wchodzi: niezagospodarowany park z 3 niewielkimi stawami, nieużytkowany klasycystyczny pałac z 1866 roku, zabytkowe: budynek mieszkalny, obora, spichlerz, stodoła z częścią mieszkalną, oficyny, stajnia, kaplica grobowa. Do posiadłości liczącej 1400 m² należy ponadto 3100 m² gruntu.

Ta mała wieś przydrożna położona jest nad rzeką Oleszną, w jej załamaniu, u podnóża Jańskiej Góry, na południowy wschód od Świdnicy (ok. 30 km). W wyniku badań archeologicznych potwierdzono tu osadę pochodzącą z neolitu oraz średniowieczne grodzisko z XIII wieku. Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z XV wieku. Jej rozwój był stopniowy do czasu wojny 30-letniej.

W 1783 roku właścicielem wsi, liczącej 155 mieszkańców, był von Poser. Wieś nazywała się wówczas Petersdorf. Znajdował się tu folwark i młyn.

W 1845 roku miejscowość należała do Carla Fredrach von Hirscha. Wieś liczyła 36 domów, posiadała młyn wodny i młyn napędzany siłą końskich mięśni, browar, gorzelnię

i hodowlę 900 merynosów. Spośród 222 mieszkańców 3 było rzemieślnikami. W 1866 roku wybudowano pałac, który w 1898 roku rozbudowano (pałac w stylu neoklasycystycznym).

W 1898 roku właścicielem Piotrówka został Ulrich F. von Richthofen, którego majątek obejmował 288 ha ziemi, w tym 232 ha zajmowały pola. Była to wówczas bardzo bogata wieś. Posiadała folwark, młyn wodny o dwóch kołach, młyn konny, browar, gorzelnię, kamieniołom (wydobywano w nim serpentynit i nefryt). W 1917 roku duże znaczenie gospodarcze miała hodowla bydła i uprawa buraków cukrowych.

W 1937 roku głównym zarządcą Piotrówka było Schlesische Landgesellschaft Breslau, chociaż funkcjonowały równocześnie 4 folwarki, posiadające innych właścicieli.

Po 1945 roku Państwowe Gospodarstwo Rolne przejęło pałac i sąsiadujące z nim zabudowania.

Obecnie wieś ma minimalne zaplecze handlowo-usługowe. We wsi nie ma szkoły. Jest przedszkole. Wieś posiada duże walory turystyczne, jednak jest mało znana. Warto zobaczyć tu dawny pałac (niestety w ruinie – rys. 5). Jest to budynek piętrowy, założony na planie prostokąta, z ryzalitami i gankami z kolumnami (rys. 6). W narożniku posiada okrągłą wieżę. Pałac ma dachy czterospadowe, pokryte dachówką. We wnętrzach obecnie większość drewnianych stropów zapada się, tynki na ścianach odpadają. Wielka to szkoda dla dziedzictwa kulturowego, bowiem sufity posiadały ładne plafony, a ściany sztukaterie. Nieopodal pałacu znajduje się dawna oficyna dworska mieszkalno-gospodarcza, w części piętrowa, kryta dachem dwuspadowym z lukarnami. Na południowy wschód od pałacu znajdują się fragmenty parku krajobrazowego, a w nim pozostałości grodziska z XIII wieku.

W kierunku północno-wschodnim, 200 m za wsią, znajduje się kaplica z tympanonem na czterech kolumnach, wyłożona piaskowcem. Posiada dach w formie kopuły, kryty blachą. Prawdopodobnie dawniej była to kaplica grobowa, później użytkowana jako kościół filialny.



Rys. 5. Widok na klasycystyczny pałac Piotrówka na tle Wzgórz Łagiewnickich z propozycją zaadaptowania go na regionalny ośrodek kultury (fot. autorki)

Fig. 5. View on classicistic palace Piotrówka against the background of Łagiewnickie Wzgórze (Łagiewniki Hills) with proposal of adapting it for regional culture center (photo of author)



Rys. 6. Wejście do pałacu w Piotrówku – bogaty detal architektoniczny (fot. autorki)

Fig. 6. Palace entrance at Piotrówka – gorgeous architectural detail (photo of author)

Od wsi wiedzie polna droga na pobliskie wzgórze zwane Jańską Górą (255 m n.p.m.). To najwyższy szczyt Wzgórz Łagiewnickich. Na szczycie stoi wieża im. Bismarcka. Została wybudowana w 1869 roku przez ówczesnego właściciela Sokolnik, mjr Friedricha Schroetera. Była ona wtedy jedną z pierwszych wież widokowych w Sudetach. W 1906 roku powstała przy niej gospoda. Na szczyt góry prowadziły specjalne alejki widokowe. Wieża jest zbudowana z kamieni. Otoczona była pierwotnie przez okrągły drewniany pawilon o promieniu 5,20 m z zapleczem gastronomicznym i rozrywkowym. Na zewnątrz wieży znajdują się schody, które prowadzą do górnego wejścia. Stąd kamiennymi schodami można wejść na wyższe kondygnacje. Na wysokości około 16 m znajdował się pierwszy „dolny” taras, otoczony kamienną balustradą (obecnie nic po nim nie pozostało). Następne 22 stopnie prowadziły na piętro z ostrołukowymi oknami (obecnie tylko z tego miejsca można podziwiać Masyw Ślęży). Na ostatniej kondygnacji (wartowni) znajdowały się kiedyś metalowe schody, prowadzące na platformę widokową. Całość miała 30 m wysokości. Nad górnym wejściem do wieży znajdowała się tablica z pozłacaną inskrypcją „EHREN BISMARCK” („Ku czci Bismarcka”), a pod nią rok zakończenia budowy „1869”. Dwie marmurowe tablice znajdowały się na ścianach wartowni. Widniały na nich inskrypcje: „ZUR ERINNERUNG AN DIE RUHMES-UND SEGENREICHEN JAHRE 1864 UND 1866” („Na pamiątkę chwalebnych i błogosławionym latom 1864 i 1866”) oraz „DEM ANDENKEN AN DEUTSCHLANDS RUHMREICHES SIEGES-UND EINIGUNGSJAHR 1870 WEIHT DIESEN STEIN DER BAUHERR” („Na pamiątkę chwalebного roku zwycięstwa i zjednoczenia Niemiec 1870. Kamień ten poświęca inwestor”). Uroczystego otwarcia wieży dokonano w 1869 roku. Od 1870 roku w każdą sobotę i niedzielę wieża wraz z otaczającym ją parkiem dostępna była dla zwiedzających. Klucze do wieży można było wypożyczyć od służącego właściciela majątku. W 1945 roku, w okresie gdy przechodził przez ten teren front, wieża została znacząco uszkodzona. Później całkiem popadła w ruinę.

Wszystkie obiekty Piotrówka wymagają jak najszybszej rewitalizacji i rewaloryzacji. Alternatywnym rozwiązaniem byłoby utworzenie w miejscowości na przykład ośrod-

ka kultury, centrum koncertowego, edukacyjnego, plenerowego dla studentów, artystów. Z nich mogliby korzystać nie tylko mieszkańcy Piotrówka czy Jordanowa Śląskiego, ale również Wrocławia i innych miast w Polsce.

Zespół pałacowy w Karolinie

Innym ciekawym przykładem wsi, na którą warto zwrócić uwagę w kontekście turystycznym, jest Karolin w gminie Jordanów Śląski. Pierwsze wzmianki o Karolinie pochodzą z 1375 roku, pod nazwą Karlsdorff. Jest to dawny folwark wraz z osadą przyfolwarczną, położoną u podnóża Wzgórz Oleszeńskich, na wysokości 190–220 m. Przez wieś przepływa potok, który wyłobził w zboczu wzgórza jar, dochodzący do 2 m głębokości i około 5 m szerokości. Wczesną wiosną nad potokiem kwitną przebiśniegi. Na północny zachód od wsi, wśród pól, podziwiać można drugi, węższy jar. W 1845 roku wieś należała do Rudolpha Hensa. Znajdował się w niej pałac z folwarkiem, 18 domów, młyn wodny, browar, gorzelnia, cegielnia. Na uwagę zasługiwała hodowla 1102 merynosów. Wieś liczyła 156 mieszkańców. Wśród nich było 3 rzemieślników. Do majątku należał również przysiółek Karlsbrunn z młynem wodnym, 3 domami i 10 mieszkańcami. Od 1886 roku majątek w Karolinie stanowił całość z Winną Górą (Weinberg) i należał do rodziny von Websky. W 1898 roku właścicielem został Wiktor von Websky. Dobra obejmowały 402 ha ziemi, w tym 240 ha pól. Prowadzono tu hodowlę bydła i merynosów. Dobrze działała cegielnia. W 1917 roku gospodarka majątku oparta była przede wszystkim na hodowli bydła, uprawie buraków cukrowych, lnu, jęczmienia oraz innych roślin. Na terenie majątku znajdował się kamieniołom. W 1937 roku Karolin i Winna Góra nadal stanowiły jedną posiadłość, obejmującą m.in. 9 ha łąk, 14 ha pastwisk, 151 ha lasów, 1-hektarowy ogród. Kontynuowana była działalność gospodarza podobna do tej z 1917 roku.

W Karolinie zachował się cały dawny zespół dworski. Składa się on z pałacu, oficyny dworskiej i zabudowań gospodarczych. Pałac jest obiektem klasycystycznym z końca XVIII wieku. Jest to budynek dwupiętrowy. Na uwagę zasługuje ryzalit szczytowy, wejście główne z pilastrami, tympanon. Dach nad główną częścią budynku jest dwuspadowy. Całość dachu pokryta dachówką. W elewacjach pałacu bardzo czytelne są gzymsy: międzykondygnacyjne, podokienne, wieńczące (rys. 7). Za pałacem znajduje się park z końca XVIII wieku, zajmujący powierzchnię 1,5 ha. Dominują w nim dęby, kasztanowce, buki, klony, topole.

Nieco poniżej pałacu, tuż przy wejściu na duże podwórze, po jego lewej stronie, zachowana jest w dobrym stanie była oficyna dworska, dwupiętrowa, z dachem dwuspadowym, z naczółkami. Na uwagę zasługuje elewacja od strony podwórza, którą ozdobiono w środku pilastrami. Drzwi wejściowe posiadają ozdobne zwieńczenie.

Ciekawym architektonicznie obiektem jest murowana stajnia z 1886 roku, z dwuspadowym dachem, usytuowana po drugiej stronie wjazdu na podwórze (rys. 8). Zbudowana została z kamienia i cegły. Po drugiej stronie podwórza, naprzeciw stajni, znajduje się murowana obora z końca XIX wieku. Posiada ona również dach dwuspadowy. Całość stanowi dobrze skomponowany kompleks architektoniczny.

W tej niewielkiej wsi uwagę przechodnia przyciąga także parterowy dom mieszkalny w stylu klasycystycznym, z czterospadowym dachem, oraz drewniana kapliczka słupowa, usytuowana nad potokiem.



Rys. 7. Dwupiętrowy klasycystyczny pałac z końca XVII wieku we wsi Karolin z czytelnymi gzymsami międzykondygnacyjnymi, podokiennymi i wieńczącymi (fot. autorki)

Fig. 7. Three-storeyed classicistic palace of XVII-Century end at Karolin village with readable inter-storeyed, window stool and wall cornices (photo of author)



Rys. 8. Kamienno-ceglana stajnia w byłym zespole folwarcznym we wsi Karolin, obecnie magazyny (fot. autorki)

Fig. 8. Stable of stone-brick in former grange complex at Karolin village, at present – storerooms (photo of author)

Odrestaurowany były pałac w Świątnikach

Pierwsze wzmianki o wsi Świątniki (gmina Jordanów Śląski) pochodzą już z I połowy XIII wieku. W latach 1369–1374 miejscowość nazywano Swentenik lub Swentnik. Była wówczas w posiadaniu rodu von Brinnig. W latach 1618–1648 w wyniku działań wojennych wieś została zniszczona. W 1680 roku Świątniki należały do księcia holsztyńskiego Rudolpha Friedricha. Był to efekt jego małżeństwa z hrabianką von Promnitz. Na przełomie XVII i XVIII wieku właścicielem Świątnik był baron Cinko Hovary von Leippe. W 1734 roku posiadłość należała do barona von Zedlitza. W latach 1740–1750 zanoto-

wano rozbudowę dworu na barokowy pałac. W 1765 roku majątek, będący w posiadaniu tej samej rodziny, wraz z Księgonicami i Przedzrowicami stanowił jedną z największych posiadłości w okolicy. W Świątnikach mieszkało wtedy 4 gospodarzy, 12 zagrodników, 9 chałupników, 12 rzemieślników i 18 wolnych ludzi. W 1809 roku utworzono z tych 3 wsi majorat z siedzibą w Świątnikach. Właścicielem został hrabia Karl Alexander von Zedlitz, a po nim hrabia Juliusz von Zedlitz-Trütschler. W 1840 roku majorat był w posiadaniu hrabiego Carla Eduarda von Zedlitz-Trütschler von Falkenstein. W okresie tym w Świątnikach był pałac, 2 folwarki, olejarnia, młyn wodny, młyn konny, browar, gorzelnia, szkoła ewangelicka z nauczycielem oraz młyn za wsią. W 1848 roku (echa Wiosny Ludów) w Świątnikach zanotowano wystąpienia chłopów przeciwko właścicielowi. W 1867 roku rozpoczęto budowę nowego kościoła na fragmentach murów rozebranej kilkanaście lat wcześniej świątyni. Po 1945 roku w pałacu uruchomiono szkołę, a w folwarku zakład rolny. W 1981 roku uruchomiono stację uzdatniania wody dla Sobótki, a w 1989 roku rozpoczęto budowę wodociągu.

Aktualnie na szczególną uwagę zasługuje odrestaurowany pałac, w którym funkcjonuje szkoła podstawowa (rys. 9). Otaczający park wymaga rewitalizacji, rewaloryzacji, podobnie jak budynki znajdujące się w bliskim sąsiedztwie.



Rys. 9. Odrestaurowany pałac z XVIII wieku z dachem uskokowym, z powiekami we wsi Świątniki, obecnie szkoła podstawowa (fot. autorki)

Fig. 9. Restored palace of XVIII-Century with offset roofing, with like-eyelid windows at Świątniki village; at present – elementary school (photo of author)

Zespół dworsko-folwarczny w Będkowicach

Wsią, która mogłaby znaleźć się na szlaku turystycznym nieopodal Sobótki o funkcji turystyczno-rekreacyjnej, są Będkowice w gminie Sobótka. Pierwsze wzmianki o niej (niem. nazwa Bankwitz), dawnej wsi książęcej, pochodzą z początku XIII wieku. W 1209 roku mocą aktu Henryka I Brodatego, wystawionego na prośbę opata Witosława, rozgraniczono dobra klasztorne na Ślęży i zatwierdzono mu posiadanie m.in. Będkowic (Bandcouice). Do 1290 roku miejscowość znajdowała się w księstwie wrocławskim, w latach

1290–1343 w księstwie ziebickim, od 1343 roku w księstwie świdnickim. W 1413 roku właścicielem wsi został Peter von Gellhorn. W 1546 roku Nikolas von Gellhorn wznosił obronny dwór, który w 1568 roku stanowił współwłasność Siegmunda von Gellhorna i Heinricha von Logu. W 1576 roku do właścicielki Adlspachin należało 8 będkowickich chłopów. W 1584 roku wdowa Hedwig von Logau z domu von Tschesch wyszła za mąż za Dietricha von Zedlitz, wnosząc mu w posagu Będkowice (do połowy XIX wieku wieś pozostawała w rękach ich potomków). W 1765 roku Będkowice zamieszkiwało 23 zagrodników, 2 chałupników i 4 rzemieślników. W 1785 roku właścicielem wsi został David Siegmund von Zedlitz. Był w niej młyn wodny, a mieszkało 22 zagrodników i 12 chałupników. Już w 1825 roku Będkowice miały browar, młyn wodny, 2 folwarki, dwór i 63 domy. W 1840 roku dodatkowo mówi się o 21 warsztatach rzemieślniczych, w tym większość stanowiły warsztaty tkackie (płóciennicze). W 1847 roku Będkowice przeszły na własność von Mutiusa, a w 1871 roku na miejscu rezydował jedynie generalny zarządca Seifert. Z racji faktu, iż Będkowice to dawna wieś książęca, większość jej mieszkańców to ewangelicy, należący do parafii w Księginicach Małych. Katolicy należeli do parafii w Sobótce.

W 1937 roku nazwa wsi zmieniona została na Burghöbel.

W 1946 roku powstała w Będkowicach Gminna Spółdzielnia Samopomoc Chłopska, dzięki której powstał we wsi sklep, stołówka i Gminny Ośrodek Maszynowy. W 1975 roku rozpoczęto budowę skansenu archeologicznego (ze śladami grodziska słowiańskiego z VIII–XI w.), a w 1986 roku rozpoczęto budowę rekonstrukcji budynków w skansenie. Zrekonstruowano dwie chaty. Zobaczyć można również cmentarzysko kurhanowe (VIII–IX w.).

Obecnie na szczególną uwagę zasługuje zachowany zespół dworsko-folwarczny z XVI, XVII, XIX wieku. Obiekty są w trakcie odbudowy i adaptacji na funkcję hotelarsko-gastronomiczną (rys. 10). Park i małe akweny wymagają również rewitalizacji i rewaloryzacji. Te wszystkie elementy oraz bliskość góry Ślęży, miasta Sobótki, Sulistrowiczek, Wrocławia stanowią potencjał w rozwoju regionalnej turystyki i rekreacji.



Rys. 10. Dawny zespół dworsko-folwarczny w Będkowicach w trakcie rewitalizacji i rewaloryzacji z przeznaczeniem na działalność hotelarsko-gastronomiczną (fot. autorki)

Fig. 10. Former manorial-grange complex at Będkowice village in the course of revitalization and revalorization designed for hotel-gastronomic activity (photo of author)

Mnogość elementów dziedzictwa kulturowego we wsi Stradomia Wierzchnia

Innym spektakularnym przykładem wsi, w której dominującą funkcją mogłaby być funkcja turystyczno-rekreacyjna, jest Stradomia Wierzchnia, położona w gminie Syców, w odległości około 50 km od Wrocławia. Bardzo skąpe są informacje dotyczące historii tej miejscowości. Pierwsza wzmianka o wsiach Stradomia Dolna i Górna pochodzi z 1305 roku. Historia Stradomii Wierzchniej bogata jest w podziały i scalenia ziemi, podczas których powstawały małe folwarki. W dokumencie z 1310 roku pojawia się nazwisko Waltera ze Stradomii, jako świadka przy nadaniu dóbr. Stradomia Dolna, zwana również Niską, była własnością wójta Peczki Wilczka. W 1402 roku włości Stradomii Dolnej sprzedano misjonarzom fundacji kolegiaty św. Krzyża we Wrocławiu. Książę Konrad Biały obdarował Stanisława Działkowskiego wsią Stradomią Wielką. W 1508 roku Dolny Stradom został podzielony na trzy części. Jedną część otrzymał Kasper Jasłowski, drugą Jerzy Jaraczowski, zwany „Zarembą”, i trzecią Kasper Drezki (w 1681 roku). W 1799 roku nastąpił dalszy podział majątku i tym razem założono Stradomię Nową, Dolną i Wierzchnią. Właścicielem Stradomii Wierzchniej, mocą dokumentu z dnia 1357 roku, został Wilczek. W 1707 roku na omawianym obszarze znany był folwark Drapidłowa. W 1760 roku był on własnością Eleonory i Róży Marchlewskiej, a od 1838 roku fundacji rodziny Reinersdorf-Paczeski. W 1893 roku nastąpiło połączenie majątku i powstała miejscowość o nazwie Stradomia Górna. W poprzednim systemie politycznym na terenie Stradomii Wierzchniej funkcjonowało Państwowe Gospodarstwo Rolne. Użytkowało ono 938 ha ziemi wraz z zakładem mechanizacji i chemizacji. Obecnie we wsi pozostało niewielu rolników.

Stradomia Wierzchnia to wieś o specyficznym klimacie, pełna uroku, jedna z najpiękniejszych i najciekawszych w okolicy, m.in. ze względu na znajdujące się w niej zabytkowe obiekty i zieleń, krajobraz [Myczkowski 2003], na które to elementy jak dotąd nie zwrócono uwagi. Znaczna część terenów i obiektów wymaga rewitalizacji i rewalooryzacji. Do niedawna główną funkcją wsi było rolnictwo i mieszkalnictwo. Obecnie Stradomia Wierzchnia jest nietypową wsią gminy ze względu na pełnioną funkcję, głównie mieszkaniową. Pozostałe wsie są natomiast typowo rolnicze. Wieś mogłaby wykorzystać występujące w niej liczne obiekty dziedzictwa kulturowego. Dotychczasowa niedbałość o dziedzictwo kulturowe, brak zainteresowania nim, słaba promocja spowalniają jej rozwój.

W 2001 roku oddano w Stradomii do użytku zbiornik retencyjny „Stradomia”, o powierzchni 30 ha lustra wody, który już znacząco wpływa na rozwój turystyki i rekreacji. Zwłaszcza w okresie letnim cieszy się on dużym zainteresowaniem nie tylko mieszkańców wsi, ale i innych miejscowości, także mieszkańców Wrocławia. Nieopodal zbiornika zbudowano parking i drogę dojazdową, boisko sportowe, plażę. Nasadzono nowe drzewa i krzewy. Na wodzie uprawiane są sporty wodne, hobbyści łowią ryby. Tereny przyzalewowe zostaną w najbliższym czasie zagospodarowane. Planowana jest budowa obiektów dla obsługi turystów, w tym noclegowych, gastronomicznych, rozrywkowych.

Atrakcją turystyczną Stradomii Wierzchniej jest również położone w bliskim jej sąsiedztwie Arboretum Leśne im. Profesora Stefana Białobaka, o powierzchni 146 ha (we wsi Stradomia Dolna). W 1997 roku założono w nim alpinarium. W arboretum rosną krzewy i byliny ozdobne z całego świata. Ze względu na posiadane walory przyrodni-

cze, krajobrazowe, występujące dziedzictwo kulturowe (kościół, pałac z 1880 r., pałacyk, „stara szkoła”, gorzelnia, „biały blok”, spichlerz, dawna stajnia, dwojaki, poczta, stacja kolejowa) Stradomia, podobnie jak wyżej wymienione wsie, mogłaby być znana, nie tylko w Polsce, ale również poza jej granicami, jako prężny ośrodek turystyczno-rekreacyjny [Gonda-Soroczyńska 2006].

ROZWÓJ TURYSTYKI SZANSĄ POPRAWY WIZERUNKU WSI I GMINY

Przeznaczenie terenów na cele turystyczno-rekreacyjne w wielu dolnośląskich wsiach mogłoby korzystnie wpłynąć na ocalenie wspaniałych wiejskich zabytków i terenów zieleni parkowej od całkowitego zniszczenia i możliwość ich adaptacji w taki sposób, aby stały się one wizytówką wsi. Turystyka wiejska, jako spędzanie czasu wolnego w środowisku wiejskim, głównie podczas wakacji, urlopu, weekendu w różnych formach, zależy w znacznym stopniu od oferty turystycznej, od rodzaju i jakości świadczonych usług turystycznych, od odpowiedniej formy promocji i reklamy.

Istotną rolę w każdej wsi odgrywają warunki naturalne, układ przestrzenny wsi, jej wielkość, rodzaje zabudowy, występujące zabytki, dobra kultury współczesnej, niejednokrotnie mikroklimat, zbiorniki wodne, walory krajobrazowe i czyste środowisko. Infrastrukturę noclegową turystyki wiejskiej stanowią prywatne domy, pokoje gościnne (także u rolników), małe hoteliki, pensjonaty, schroniska, prywatne domy letniskowe, małe kempingi usytuowane w obrębie wsi.

W niektórych wsiach na cenne zabytki architektoniczne, pochodzące z różnych epok, jak dotąd nikt nie zwrócił uwagi. Często ich wcześniejsza funkcja zastąpiona została nową, jakże odmienną od pierwotnej. Niekiedy budynki te wtapiają się w krajobraz i zabudowę wsi, innym razem odcinają się od całości wsi i tworzą odrębne zespoły.

Rozwój turystyki i rekreacji na wsi może przyczynić się do zmiany wizerunku nie tylko samej wsi, ale i całej gminy. Zróżnicowana architektura budynków omawianych wsi jest dowodem zmieniających się stylów i trendów na przestrzeni wielu lat. Stanowi również o atrakcyjności tych miejsc. Jest także historycznym zapisem wydarzeń na określonym terenie. W wielu wsiach zostały nienaruszone układy przestrzenne zespołów folwarczno-dworskich. Poszczególne budynki zaadaptowano pod nowe funkcje, będące wymogiem chwili i potrzeb ludności. Niektóre z nich uległy przebudowie. W większości przypadków zatraciły one swoją dawną świetność. Obecnie próbuje się nadrobić zaległości (np. wieś Ślęza).

PODSUMOWANIE

Szansą dla omawianych dolnośląskich wsi są m.in. tendencje w kierunku rozwoju turystyki i rekreacji, możliwość uzyskania zewnętrznych środków finansowych na ich rozwój, moda na mieszkanie „za miastem”, moda na agroturystykę, współpraca z sąsiadami (w tym: z innymi gminami), baza zabytkowa (kościół, dwory, pałace, pomniki przyrody), dobrze rozbudowana sieć komunikacji krajowej i lokalnej na terenie sołectwa i gminy, powstające centra edukacyjne, kulturowe, pielgrzymkowe itp.

Do największych zagrożeń wsi należą: zła sytuacja rolnictwa, stagnacja w krajowej gospodarce, odpływ młodzieży z terenów wiejskich, negatywny wpływ polityki rolnej państwa na tereny wiejskie, niestabilny system prawa w Polsce, polityka państwa nie-sprzyjająca rozwojowi przedsiębiorczości, redukcja lokalnych przewozów kolejowych i autobusowych, wzrost konkurencji w wyniku przyłączenia do UE, wysoki poziom bezrobocia na wsi, wzrost zadań przypisanych gminie bez zagwarantowania środków na ich wykonanie, słabo rozwinięta promocja regionu.

Omówione wyżej wsie mają szanse w niedługim czasie zmienić swoje oblicze i zostać „odkryte na nowo” przez ludzi poszukujących sposobów na życie, m.in. poprzez udział w rozwoju turystyki i rekreacji na wsi. Miejscowości te zostaną poznane przez osoby szukające miejsc wypoczynku wśród wiejskich krajobrazów, w otoczeniu pięknej zieleni, wód oraz zabytków. Tam, gdzie liczne są obiekty dziedzictwa kulturowego, należałoby stworzyć ścieżkę edukacyjną po zabytkach, a w przypadku niewielkich odległości między poszczególnymi wsiami – wspólną dla kilku miejscowości. Wsie powinny odpowiednio wykorzystać wszystkie swoje atuty. Z uwagi na często zanikającą w nich funkcję typowo rolniczą nowa funkcja turystyczno-rekreacyjna stwarza im szanse rozwoju. Na obecny stan obiektów na wsi, powstawanie nowych inwestycji i ochronę istniejących, często cennych zabytków architektonicznych wpływ ma w dużej mierze sytuacja gospodarcza, zaangażowanie mieszkańców oraz władz gminnych i powiatowych, a także prawidłowa polityka przestrzenna. Liczne przykłady świadczą o tym, iż umiejętność wykorzystania walorów naturalnych w połączeniu z dobrą organizacją daje możliwości rozwoju m.in. funkcji turystyczno-rekreacyjnej, a zarazem całej wsi. Wzmożony ruch turystyczny na wsi spowoduje powstawanie nowej bazy noclegowej, gastronomicznej, handlowej. Przyczyni się również do uzupełniania infrastruktury (np. miejsca parkingowe, chodniki, ścieżki rowerowe, wieże widokowe, tablice informacyjne). Większa liczba turystów, wzrost zatrudnienia w wiejskich usługach turystyczno-rekreacyjnych może znacząco wpłynąć na aktywizację i rozwój omawianych obszarów wiejskich.

WNIOSKI

1. Polska wieś, zwłaszcza dolnośląska, ma szanse rozwoju funkcji turystyczno-rekreacyjnej.
2. Do rozwoju funkcji turystyczno-rekreacyjnej może przyczynić się m.in. zrewitalizowanie, zrewaloryzowanie licznych obiektów dziedzictwa kulturowego występujących na ziemi dolnośląskiej, dotychczas zapomnianych, często zrujnowanych.
3. Rozwój turystyki i rekreacji na wsi może przyczynić się do zmiany jej wizerunku.
4. Rozwój turystyki i rekreacji wiejskiej stworzy nowe miejsca pracy, obniżając tym samym bezrobocie.
5. Nowa funkcja turystyczno-rekreacyjna na wsi stwarza szanse jej rozwoju.

PIŚMIENICTWO

- Czerwiński J., 1999. Dolny Śląsk. Sport i Turystyka, Warszawa.
- Figurska E., 2004. Czysta turystyka – realizacja zasad turystyki zrównoważonej w MŚP oraz organizacjach turystycznych. Biuletyn PKE 12.
- Gaworecki W., 2003. Turystyka. Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Gołębski G., 2002. Kompendium wiedzy o turystyce. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa – Poznań.
- Gonda-Soroczyńska E., 2006. Architektura wsi jako wyraz dziedzictwa kulturowego. W: Odnowa polskiej wsi. Red. W. Czarnecki, i D. Korolczuk. Wydział Architektury Politechniki Białostockiej, Białystok.
- Górny M., 2002. W czym polska wieś i rolnictwo są lepsze od istniejących w UE? Biuletyn PKE 7/8.
- Kornak S.A., Rapacz A., 2001. Zarządzanie turystyką i jej podmiotami w miejscowości i regionie. Wydawnictwo AE, Wrocław.
- Miniewicz M., Waligóra D., Wolny M., 2006. Kobierzyce – przewodnik po gminie. Towarzystwo Przyjaciół Gminy Kobierzyce, Kobierzyce.
- Myczkowski Z., 2003. Krajobraz wyrazem tożsamości w wybranych obszarach chronionych. Politechnika Krakowska, Kraków.
- Zaręba D., 2000. Ekoturystyka: wyzwania i nadzieje. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Strony internetowe: www.sleza.pl; www.sudety.pl; www.jordanowslaski.pl; www.ugk.pl; www.syców.pl

TOURISTIC-RECREATIONAL FUNCTION OF RURAL AREAS

Abstract. The possibility of developing the touristic-recreational function using elements of cultural heritage, natural and landscape conditions was described based on an example of a few villages of Lower Silesia. The villages may soon change their image, be “discovered” by people looking for new ways of life through, among others, development of tourism in rural areas, and appreciated by people looking for places for recreation in rural landscape and close to historical monuments. Economic situation, engagement of local communities, authorities and proper spatial management policy have a big influence on the present condition of buildings in rural areas, new investments and the protection of numerous valuable architectonic monuments. Many examples confirm that the skill of using the natural assets, elements of national heritage combined with good organisation gives possibilities to develop, among others, the touristic-recreational function of rural areas. Increased tourism in rural areas will lead to the creation of new lodging facilities, gastronomic and commercial services. It will also create the need to improve the sanitary and health conditions in rural settlements improving their aesthetics and infrastructure.

Key words: rural areas, rural tourism, rural cultural heritage, revival of rural areas

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 28.03.2008